

УДК 027.7:378.4]:021.1:001

DOI: [http://dx.doi.org/10.18524/2304-1447.2019.2\(22\).180346](http://dx.doi.org/10.18524/2304-1447.2019.2(22).180346)

Карпенко Світлана Володимирівна,

директорка Наукової бібліотеки

Української інженерно-педагогічної академії

вул. Університетська, 16, м. Харків, 61003, України

тел.: (057) 733 78 97

e-mail: karpenko@library.uipa.edu.ua

ResearcherID F-5516-2019

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ЯК ЦЕНТР ПІДТРИМКИ НАУКИ У ЗВО

У роботі проаналізовано сучасні сервіси університетських бібліотек. Розглянуто поняття «креативність». Підкреслена необхідність набуття бібліотекарями нових компетентностей. На прикладі Наукової бібліотеки Української інженерно-педагогічної академії як активного учасника нової інфраструктури наукової комунікації, розглянуто досвід роботи із впровадження нових сервісів для підтримки та просування науки.

Ключові слова: наукові бібліотеки, компетентності, бібліотечні інновації, моніторинг наукового потенціалу.

Бібліотеки як соціокультурні структури незалежно від часів і суспільних устроїв збирають, упорядковують, зберігають знання та інформацію на всіх носіях і з усіх каналів інформації. Вже багато років діяльність бібліотек закладів вищої освіти спрямована на максимально якісне задоволення інформаційних потреб користувачів у навчальній, науковій, педагогічній діяльності шляхом надання необмеженого, вільного доступу до бібліотечних, національних та світових ресурсів. Але головна ознака сучасної бібліотеки ЗВО – максимально повна орієнтація на потреби науковця, тобто перенесення уваги з потреб читача на потреби автора. Сьогодні бібліотеки закладів вищої освіти мають потужний потенціал для підтримки та просування української науки. У бібліотеках ЗВО відбувається зміння вектора уваги до пріоритетності надання послуг автору-вченому. Бібліотека стає інформаційним посередником у дослідженнях наукового статусу викладачів та ЗВО.

Науковці потребують підтримки в багатьох галузях протягом всього періоду дослідження: планування, організація, безпека, документування та спільне використання, підготовка наборів даних для депонування і довгострокового зберігання, а також питання, пов'язані з авторськими правами, ліцензуванням та інтелектуальною власністю в цілому.

На думку Т. О. Колеснікової, бажано створити «ЕФЕКТ НЕОБХІДНОСТІ» – ситуації, коли при згадуванні питання щодо покращення показників наукової впливовості (бренда) ЗВО чи окремого вченого, першою думкою університет-

ської спільноти була б «ЗВЕРНУТИСЯ ДО БІБЛІОТЕКИ». Можна стверджувати також, що поява взаємодії «дослідники–бібліотека» сприятиме зростанню успішності кожного дослідника, ЗВО та самої бібліотеки [3].

24 квітня 2019 р. Уряд схвалив проект розпорядження «Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій» [1]. Згідно цього документа бібліотеки віднесено до переліку видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій, відповідно до Національного класифікатора України. Креативність – (*лат. creatio* – створення) – творча, новаторська діяльність; новітній термін, яким окреслюються «творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей і що входять в структуру обдарованості як незалежний фактор» [4]. Бібліотекарі завжди прагнули до нового, до творчості, вдосконалення діяльності, відмови від застарілих, неефективних форм та методів роботи. Це підтверджують і слова колишнього президента ІФЛА Клаудіо Люко: «Бібліотеки творять майбутнє за допомогою бібліотекарів – творчих особистостей за бібліотечною стійкістю. Окрім високих технологій, нам потрібні і творчі уми» [2].

Безумовно для того, щоб стати повноцінним партнером у розвитку цифрової науки та освіти, бібліотекарям необхідно постійно набувати нові знання, навички та компетентності. Новий тип інформаційного фахівця повинен вільно почуватися в інтелектуальному середовищі науковця, працювати з метаданими, знати пошукові технології, принципи розповсюдження інформаційних ресурсів, збереження даних – тобто мислити як науковець, бути науковцем [5].

У 2016 р. Міжнародна Об'єднана цільова група з компетентностей бібліотекарів на підтримку електронних досліджень і наукових комунікацій запропонувала для впровадження в діяльність наукових бібліотек два документи. Це – «Профіль компетентностей бібліотекарів з наукової комунікації та відкритого доступу» [7] та «Профіль компетентностей бібліотекарів в управлінні даними досліджень» [8].

Згідно з першим документом, участь бібліотек у сфері наукової комунікації та відкритого доступу, як правило, належить до одного з чотирьох напрямів:

- послуги з наукового видавництва;
- послуги репозитарію відкритого доступу;
- консультації з питань авторського права та відкритого доступу;
- оцінювання наукових ресурсів.

Діяльність бібліотек в управлінні даними досліджень розглядається як поділ на три основні категорії:

- забезпечення доступу до даних;
- підтримка дослідників і студентів в управлінні своїми даними;
- управління колекціями даних.

Деякі з функцій збігаються, але кожна з цих областей має деякі відмінні сервіси і вимоги до кваліфікації.

Зокрема, бібліотекарі повинні мати широке бачення і розуміння видавничих моделей як традиційних (комерційних, суспільних), так і відкритого доступу, питань інтелектуальної власності, а також економічних аспектів наукового ви-

давничого процесу. Стосовно управління даними у більшості випадків від бібліотекарів потрібен певний рівень предметних знань для підтримки управління даними досліджень, в тому числі, щонайменш, базове розуміння характеру галузі, її норм і стандартів.

Сьогодні науковці, студенти чекають від бібліотеки ЗВО наступних сервісів та послуг:

- якісного інформаційного забезпечення та онлайн-доступу до баз даних;
- розповсюдження результатів досліджень;
- допомоги у пошуку і підборі перевірених джерел інформації;
- підбору видання для опублікування статті;
- оформлення публікацій;
- перевірки наданої інформації;
- розвитку власних університетських видань;
- інформаційно-аналітичної діяльності щодо відображення публікаційної активності та впливовості у світових рейтингах кожного науковця ЗВО;
- підтримка дослідників і студентів в управлінні своїми даними;
- консультаційної допомоги у розвитку інформаційної культури та дослідницьких навичок і стратегій користувачів та ін.

Пропонуємо до розгляду досвід роботи із впровадження нових сервісів Наукової бібліотеки Української інженерно-педагогічної академії.

Підтримуючи Будапештську ініціативу відкритого доступу (Budapest Open Access Initiative), яка сприяє прискореному розвитку науки, бібліотека виступила ініціатором створення електронного архіву академії. Реалізований на базі відкритого програмного коду DSpace Електронний архів Української інженерно-педагогічної академії (ElArUIPA), було введено в експлуатацію в 2012 р., і станом на 15.05.2019 р. налічує 5672 документів.

Повні тексти навчальних та навчально-методичних видань користувачі мають змогу отримати також шляхом реєстрації в електронному каталозі на сайті бібліотеки.

Приділяючи значну увагу наукометричним та бібліометричним дослідженням, Наукова бібліотека УПА бере на себе частину відповідальності за ефективність науково-інформаційної діяльності академії. Можна сказати, що бібліотека сьогодні замикає на собі весь цикл циркуляції наукових публікацій.

Фахівці бібліотеки визначають найбільш «рейтингові» журнали (за показниками міжнародних наукометричних БД «Web of Science» та «Scopus»), у яких бажано публікуватись науковцям академії; допомагають в оформленні наукових публікацій.

Проводяться дослідження щодо індексів впливовості періодичних видань у наукометричних БД (Scopus, WoS, DOAJ, Google Scholar, Index Copernicus та ін.).

Розвивається діяльність наукової бібліотеки як видавця наукових журналів. У тісній взаємодії з відповідальними редакторами наукових збірників академії НБ бере участь у виданні та просуванні фахових видань академії до наукометричних баз даних. У штаті бібліотеки з'явилась посада редактора. Статті для

збірників наукових праць академії проходять аналітико-синтетичну обробку в НБ (УДК, перевірка бібліографії за ДСТУ та References), повні тексти статей розміщуються на Інтернет-порталі НБУВ «Наукова періодика України». Науковою бібліотекою проводиться перевірка статей на плагіат. У 2018 р. розпочато роботу з оновлення сайтів збірників на загальнодержавній технологічній платформі Open Journal Systems (OJS), наповнення сайтів новою інформацією у відповідності до вимог міжнародних наукових баз даних. Здійснюється оцифрування та збереження цифрових архівів на сайтах журналів. Розпочато роботу з Crossref з отримання та присвоєння Digital Object Identifier (DOI) статтям збірників. З метою реклами збірників та пропаганди науки УПА Науковою бібліотекою створено профілі збірників у Google Scholar.

Наукова бібліотека УПА долучилась до відповідальності за поширення результатів наукових досліджень учених академії у світовому науковому просторі.

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 6 листопада 2018 р. № 1213 на 2019 р. академії надано доступ до БД SCOPUS та Web of Science.

Проведено роботу з редагування профілю УПА у цих БД, що надає можливості коректного пізнання статей та автоматичне прив'язування їх до профілю академії.

Бібліотека здійснює моніторинг наукового потенціалу УПА та особистого рейтингу вчених в українському індексі наукового цитування, рейтингах міжнародного рівня; сприяє формуванню бренду вченого. Нині не є секретом, що створення та підтримка в активному стані наукових профілів в онлайн-мережі – запорука зростання наукової впливовості. Фахівці бібліотеки консультують та практично допомагають зареєструватися у реєстрах ідентифікаторів автора ORCID, наукометричних БД (Google Scholar, WoS та ін.).

Проведено цикл тренінгів для викладачів академії з наповнення авторських профілів науковців.

Оскільки за наповнення бази Google Scholar відповідає комп'ютерний алгоритм до профілів науковців часто додаються певні ненаукові документи, натомість відсутні деякі рецензовані джерела. А джерела, що розміщені на сайтах різними мовами, система може сприйняти дублетами. Інші реєстри та бази взагалі не передбачають автоматичного наповнення авторських профілів. Необхідно регулярно додавати до них свої наукові публікації та результати досліджень. На тренінгах фахівець бібліотеки допомагав усвідомити, що тільки активність вченого у своїх профілях дозволяє ефективно представити свої наукові здобутки світовій науковій спільноті, збільшити цитування публікацій і тим самим підвищити свій власний рейтинг та рейтинг академії.

З метою більшої популярності здобутків вчених академії фахівцями бібліотеки аналізуються соціальні мережі науковців. На нашу думку, особливе місце серед сучасних популярних каналів фахової веб-комунікації посідає соціальна мережа науковців ResearchGate, яка дозволяє кожному користувачеві створити власний профіль, поділитися повними текстами публікацій та побудувати

мережу наукових контактів у веб-просторі. Цей ресурс є надзвичайно популярним серед частоцитованих науковців різних галузей, тому вчені академії активно стали долучатися до ResearchGate.

На допомогу науково-дослідному сектору академії бібліотека систематично проводить моніторинг наукометричних БД. Регулярно надаються довідки про h-індекс окремого вченого та місце академії у ранжуванні за індексом Гірша. Оперативно надати довідки допомагає «Авторитетний файл «Індивідуальний автор» в АБІС «ІРБІС», в якому крім місця роботи автора нині додаються інтерактивні посилання на профілі науковця. Наявність посилання передбачає отримання достовірної інформації про публікації науковця та його індекс Гірша на час перегляду профілю.

Кожен науковець має змогу отримати перелік своїх публікацій (у тому числі тих, що увійшли до БД Scopus та WoS) з електронного каталогу Наукової бібліотеки. Вся інформація про публікації упорядкована у БД «Праці співробітників УПА».

Отже, сьогодні вчені усвідомлюють, що наукові публікації є не тільки формальною вимогою для отримання наукових ступенів та вчених звань, а базовим показником, що відображає їх наукову діяльність. Бібліотеки, як активні учасники нової інфраструктури наукової комунікації допомагають збільшити видимість наукових публікацій та їх науковий вплив. Ефективні механізми збільшення публікаційної активності, що застосовують сьогодні бібліотеки сприяють підвищенню рейтингів наукового потенціалу ЗВО.

Список використаної літератури

1. Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій : розпорядження Кабінету Міністрів України № 265-р від 24 квіт. 2019 р. // Урядовий портал : єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://bit.ly/2vZ3rgI> (дата звернення: 30.07.2019). – Загол. з екрана.
2. Бейліс Л. До питання креативності бібліотечної роботи і особистісних мотивів її виконання [Текст] / Л. Бейліс // Бібл. планета. – 2011. – № 4. – С. 24–28.
3. Колесникова Т. О. Університетська бібліотека: створюємо простір успіху / Т. О. Колесникова // Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 1–2 груд. 2016 р.). – Електрон. дані. – Дніпро : ДНУЗТ, 2016. – Режим доступу: <http://bit.ly/2урFbnd> (дата звернення: 05.04.2019). – Загол. з екрана.
4. Креативність // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані. – Україна, 2017, 30 трав. – Режим доступу : <http://bit.ly/2VWDA7W> (дата звернення: 30.07.2019). – Загол. з екрана.
5. Назар'єва С. В. Бібліотека як видавець наукових видань / С. В. Назар'єва // Бібліотечний форум : історія, теорія і практика. – 2017. – № 1. – С. 6–10. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://bit.ly/2foc38i> (дата звернення: 30.07.2019). – Загол. з екрана.
6. Назаровець С. Вплив відкритого доступу на цитованість робіт молодих українських науковців [Текст] / С. Назаровець // Вісн. Кн. палати. – 2015. – № 2. – С. 24–28.
7. Calarco P. Librarians' Competencies Profile for Scholarly Communication and Open Access / P. Calarco, K. Shearer, B. Schmidt, D. Tate // Librarians' Competencies for E-research and Scholarly Communication. – Електрон. дані. – 2016, June. – Режим доступу: <https://bit.ly/2KiiuJs> (дата звернення: 30.07.2019). – Загол. з екрана.
8. Schmidt B. Librarians' Competencies Profile for Research Data Management / B. Schmidt, K. Shearer // Joint Task Force on Librarians' Competencies in Support of E-Research and Scholarly Communication. – Електрон. дані. – 2016, June. – Режим доступу: <https://bit.ly/2Mругтj> (дата звернення: 30.07.2019). – Загол. з екрана.

References

- [1]. Pro zatverdzhennia vydiv ekonomichnoi diialnosti, yaki nalezhat do kreatyvnykh industrii: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 265-r vid 24 kvitnia 2019 r. [About the approval of the nature of business, which relate to creative industries]. *Uriadovyi portal: yedynyi veb-portal orhaniv vykonavchoi vlady Ukrainy [The government portal: Unified Web-portal of the Ukrainian executive branch]*. Available at: <http://bit.ly/2vZ3rgI>.
- [2]. Beilis L. Do pytannia kreatyvnosti bibliotечноi roboty i osobystisnykh motyviv yii vykonannia [On the issue of the creativity of the library work and personal motives of the performance]. *Bibliotечna planeta [Library planet]*. 2011, no 4, pp. 24–28.
- [3]. Kolesnykova T. O. Universytetska biblioteka: stvoriuiemo prostir uspikhu [The university library: create a space of success]. *Biblioteka universytetu na novomu etapi rozvytku sotsialnykh komunikatsii: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Dnipro, 1–2 hrudnia 2016 r.) [University's library at a new stage of social communications development: Proceedings of the III^d International Scientific and Practical Conference Dnipro, December 1–2, 2016]*. Dnipro, 2016. Available at: <http://bit.ly/2ypFbnd>.
- [4]. Kreatyvnist [Creativity]. *Vikipediia: vilna entsyklopediia [Wikipedia: the free encyclopedia]*. Ukraina, 2017, 30 travnia. Available at: <http://bit.ly/2VWDA7W>.
- [5]. Nazar'ieva S. V. Biblioteka yak vydavets naukovykh vydan [Library as a publisher of the scientific issues]. *Bibliotечnyi forum: istoriia, teoriia i praktyka [Library forum: the history, theory and practice]*. 2017, no 1, pp. 6–10. Available at: <http://bit.ly/2foc38i>.
- [6]. Nazarovets S. Vplyv vidkrytoho dostupu na tsytovanist robit molodykh ukrainskykh naukovtsiv [The effect of the open access on the citation of young Ukrainian scientists' works]. *Visnyk Knyzhkovoї palaty [Book Chamber Herald]*. 2015, no 2, pp. 24–28.
- [7]. Calarco P., Shearer K., Schmidt B., Tate D. Librarians' Competencies Profile for Scholarly Communication and Open Access. *Librarians' Competencies for E-research and Scholarly Communication*. 2016, June. Available at: <https://bit.ly/2KiuJs>.
- [8]. Schmidt B., Shearer K. Librarians' Competencies Profile for Research Data Management. *Joint Task Force on Librarians' Competencies in Support of E-Research and Scholarly Communication*. 2016, June. Available at: <https://bit.ly/2Mpyrjy>.

Надійшла 10.09.2019 р.

Карпенко С. В.,

директор Научной библиотеки
Украинской инженерно-педагогической академии
ул. Университетская, 16, г. Харьков, 61003, Украины
тел.: (057) 733 78 97
e-mail: karpenko@library.uipa.edu.ua,
ResearcherID F-5516-2019

НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА КАК ЦЕНТР ПОДДЕРЖКИ НАУКИ В ВУЗЕ

В работе проанализированы современные сервисы университетских библиотек. Дано определение понятию «креативность». Подчеркнута необходимость приобретения библиотекарями новых компетентностей. На примере Научной библиотеки УИПА, как активного участника новой инфраструктуры научной коммуникации, рассмотрен опыт работы по внедрению новых сервисов для поддержки и продвижения науки.

Ключевые слова: научные библиотеки, компетентности, библиотечные инновации, мониторинг научного потенциала

Karpenko S. V.,

Director of Scientific Library of Ukrainian
Engineering Pedagogics Academy
16 Universitetska st., Kharkiv, 61003, Ukraine
tel.: (057) 733 78 97
e-mail: karpenko@library.uipa.edu.ua
ResearcherID F-5516-2019

**SCIENTIFIC LIBRARY AS A SCIENCE SUPPORT CENTER
IN HIGHER EDUCATION INSTITUTION**

Summary

Relevance of this topic is due to modern requirements for libraries of higher education institutions (HEI).

Objective: Consideration of issues related to development of modern course of action for libraries of HEI – responsibility for dissemination of scientific research findings of scientists in global scientific information space.

Methodology. Stages of implementation of new services in libraries of HEI, which are based on new competencies of information specialists, are investigated by the author using methods of scientific analysis and generalization.

Results. Practical implementation of new services in activities of high school libraries for support and promotion of scientific researches is considered using the example of the scientific library of UEPA.

Findings. Libraries of higher education institutions nowadays have a powerful potential to support and promote Ukrainian science. Library becomes an information broker in research of scientific status of teachers and HEI. The vector of attention to priority of providing services for author-scientist is changing in libraries of HEI. To become a full partner in development of digital science and education, librarians need to acquire new knowledge, skills and competences constantly. Modern librarians should feel free in intellectual environment of scientist, to work with metadata, to know search technologies, principles of information resources distribution, data storage. Besides, librarians should have a broad vision and understanding of publishing models, both traditional (commercial, public) and open access, intellectual property issues, and economic aspects of scientific publishing process.

Being active participants of new infrastructure of scientific communication libraries help to increase visibility of scientific publications and their scientific influence. Effective mechanisms for publication activity growth, which libraries use nowadays, contribute to increasing ratings of scientific potential of HEI.

Keywords: scientific libraries, competencies, library innovations, monitoring of scientific potential.